

O'QITUVCHI FAOLIYATIDA MOTIV VA MOTIVATSIYANING AHAMIYATI

Amirova Nazokat Uroq qizi, Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi.
amirovanazokat922@gmail.com

Annotatsiya: O'qituvchi faoliyatida motivatsiyaning o'rni, ahamiyati, ish jarayonida o'qituvchi faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar, o'qituvchilarning ish jarayoniga qay darajada qiziqishi, ish faoliyatiga nisbatan layoqati, ish jarayoniga undovchi motivlar nimalardan iborat ekanligi xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Motiv, motivatsiya, kasbiy faoliyat, muloqotga intilish motivi, hukmronlik motivi, qobiliyat, ehtiyoj.

Insonning aql-zakovati, zehni uning kundalik turmushi, mehnat va kasbiy faoliyatida o'ziga xos o'rin tutishini tadqiq etish psixologiyaning eng dolzarb muammolardan biri ekanligi uzoq tarixiy davrga ega. Psixologiyaning zamonaviy fan sifatida shakllanishi barobarida insonning zehni va aql-zakovatini o'rganish, uning faoliyati samaradorligiga ta'sirini aniqlash bir qator ilmiy qonuniyatlarni ochilishiga sabab bo'ldi. Motivatsiya o'qituvchi faoliyati samaradorligining muhim omillaridan biridir. O'qituvchilarning kasbiy motivatsiyasi, avvalo, kompensatsiya xarakterining yo'qligi va mansublik tarozida yuqori bo'lishi bilan tavsiflanishi kerak. Biroq, ushbu sohada mutaxassisning ish staji oshishi bilan ishdan qoniqish kamayishi va kasbiy motivatsiya xarakteri o'zgarishi mumkin. Ushbu holat murakkab psixologik-emotsional ish sharoitlari bilan bog'liq bo'ladi. Binobarin, o'qituvchining o'zi tomonidan amalga oshirilayotgan tadbirlarning samaradorligi va muvaffaqiyatini, shuningdek, shaxsiy va hissiy ruhiy uyg'unligi va adekvatligini belgilaydigan shaxsiy motivatsiyasi xususiyatlariga katta e'tibor berilishi kerak.

Shunday qilib, o'qituvchining kasbiy faoliyati, bajarilgan ish turidan qat'i nazar, shaxslar, holi guruhlari va umuman jamiyatning salomatligi va hayoti uchun axloqiy mas'uliyati yuqori kasblar guruhiga kiradi. O'qituvchi o'z ishi jarayonida o'zini topadigan doimiy stressli holatlar, shaxsiy ishonchsizlik va boshqa axloqiy va psixologik omillar o'qituvchining ruhiy va jismoniy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bir qator tadqiqotlarda pedagogik ish katta emotsional yukni, mas'uliyatni talab qiladigan va muvaffaqiyat uchun juda noaniq mezonlarga ega bo'lgan kasb sifatida tasniflanadi. O'z navbatida, ushbu holat ushbu soha mutaxassislarining kasbiy motivatsiyasini shakllantirishda muhim iz qoldiradi.

Sizni ushbu kasbni tanlashga undovchi asosiy motivlardan biri bu faqat odamlar bilan muloqot qilishda ro'yobga chiqadigan va qoniqish hosil qiladigan bog'liqlik motivi (muloqotga intilish motivi) hamda kuchdir.

Birlashish motivi, odatda, odamning odamlar bilan yaxshi, hissiy jihatdan ijobiy munosabatlarni o'rnatish istagi sifatida namoyon bo'ladi. Ichki yoki psixologik jihatdan u mehr-muhabbat, sadoqat hissi ko'rinishida va tashqi tomondan muomalada, boshqa odamlar bilan hamkorlik qilish, doimo ular bilan

birga bo'lish istagida harakat qiladi. Bunday motivlarga ega bo'lgan aloqa sheriklar o'rtasida shaxsiy ehtiyojlarini qondirish vositasi deb hisoblamaydilar, bir-birlariga hukmronlik qilishga intilmaydilar, lekin teng huquqli hamkorlikni anglatadi. Birlashish motivini qondirish natijasida odamlar o'rtasida xushyoqish va o'zaro yordamga asoslangan ishonchli, ochiq munosabatlar rivojlanadi.

Shaxsning pedagogik faoliyatining yana bir juda muhim motivi – kuch-qudrat (hokimiyat) motividir. Bu insonning doimiy va aniq ifoda etilgan boshqa odamlar ustidan hokimiyatga ega bo'lish istagi sifatida ta'riflanadi. G.Murreyush bu motivga quyidagi ta'rifni beradi: hokimiyat motivi – bu ijtimoiy muhitni, shu jumladan odamlarni boshqarish, boshqa odamlarning xatti-harakatlariga turli yo'llar bilan, shu jumladan ishontirish, majburlash, taklif qilish, cheklash, taqiqlash, va boshqalar bilan ifodalanadi.

Hokimiyat motivi boshqalarni o'z manfaatlari va ehtiyojlariga muvofiq harakat qilishga, ularning joylashuvi, hamkorligini izlashga, aybsizligini isbotlashga, o'z nuqtai nazarini himoya qilishga, ta'sir o'tkazishga, boshqarishga, uyushtirishga, rahbarlik qilishga, nazorat qilishga undashda namoyon bo'ladi.

Hokimiyat motivatsiyasining yana bir tadqiqotchisi D. Veroff kuch motivining psixologik mazmunini aniqlashga urindi. Uning fikricha, hokimiyat motivatsiyasi boshqa odamlar ustidan nazoratdan qoniqish olishga intilish va qobiliyat sifatida tushuniladi. Uning fikriga ko'ra, shaxsning motivi yoki motivatsiyasi, kuchining alomatlari boshqa odamlar ustidan psixologik yoki

xulq-atvor nazorati saqlanib qolishi yoki yo'qolishi bilan bog'liq bo'lgan hissiy tajribalarni ifodalaydi. Insonning kuchli motivga ega bo'lishining yana bir belgisi - har qanday faoliyatda boshqa odam ustidan g'alaba qozonishdan qoniqish yoki muvaffaqiyatsizlikka ko'ngilsizlik, shuningdek boshqalarga bo'ysunishni istamaslikdir.

T.O.Solomanidinaning ta'kidicha, kasbiy faoliyatda motivlari kuchini oshirish psixologik shart-sharoitlari nafaqat o'quv jarayoni bilan balki, shaxsni ijtimoiy, siyosiy, huquqiy, g'oyaviy, milliy ruhda tarbiyalash orqali ham amalga oshiriladi¹. Bu oliy harbiy o'quv yurtida tashkillashtirilgan samarali ta'limni nazarda tutadi

Turli xil motivlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish mumkin emas, chunki amalda ular bir – birlari bilan uyg'unlashtiradilar. Kasbiy faoliyatda motivlarni kuchaytirishning bir necha usullari mavjud.

1. Rag'batlantirish - bu muayyan sabablarni qo'zg'atadigan holatlar. Bu ob'yektlar, boshqa odamlarning xatti-harakatlari, majburiyatlari va imkoniyatlarini tashuvchisidir, odamga uning harakatlari uchun kompensasiya kerak, ya'ni moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash. Ko'pchilik xizmat imtiyozlariga e'tiborsiz munosabatda bo'ladilar. Ba'zi hollarda, uning reaksiyasi ongli ravishda nazorat qilishni talab etmasligi mumkin.

¹Соломанидина Т.О. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности: учебник и практикум для академического бакалавриата / В.Г. Соломанидин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – С. 58

2. Turli xil qo'zg'atuvchilarga javob turli odamlar uchun har xildir. Agar faoliyatda shaxs unga javob bera olmasa, rag'batlantirishlar mutlaq ahamiyatga ega bo'lmaydi. Shunday qilib, kuchli inqiroz sharoitida ish haqi, pul ko'p jihatdan rag'batlantirish rolini yo'qotadi.

Kasbiy faoliyatda o'qituvchilarni rag'batlantirish uchun, turli xil usullardan foydalaniladi. Eng keng tarqalganlaridan biri bu moddiy rag'batlantirishdir. Moddiy rag'batlantirishni amalga oshirishda vaziyatni to'g'ri baholash juda muhimdir, agar inson o'z ehtiyojlari, qiziqishlari, maqsadlari juda murakkab bilan ajralib tursa, uning imkoniyatlarini vaqtida baholash zarur.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish joizki, motivatsiya insoning har bir sohasida va faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi. Insonlarni faol faoliyatga undaydi. Kasbiy faoliyatda ham, shaxsiy hayotda ham insondagi sabab va ehtiyojlar majmuini tashkil etadi. Motivatsiya o'qituvchi kasbiy faoliyatida, uni kasbiy faoliyatiga undovchi bir qancha sabab va ehtoylar majmuidir. Motivatsiyani qaysidir ma'noda insondagi qobiliyatlarini namoyon etuvchi kuch ham deb qaralgan. Pedagog uchun eng asosiy narsa kasbiga qiziqish va unga undovchi kuch bo'lsagini u doim faol kasbiy faoliyatda bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Norbosheva, M. (2022). О ТЕХНИКЕ НАЧАЛА РАЗГОВОРА С КЛИЕНТОМ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ КОНСУЛЬТИРОВАНИИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7456>
2. Abdullayeva, S., & Eshmuradov, O. (2023). ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ И ВЫБОР ПРОФЕССИИ УЧАЩИМИСЯ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ ЗНАНИИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8395>
3. Eshmurodov, O. (2022). ОИЛА МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАРИ.
4. Norbosheva, M. (2022). МУЛОҚОТ ЖАРАЁНИДА МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛА ШАХСИНING ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7459>
5. Eshmurodov, O. (2022). ЎЗБЕК ОИЛАСИ МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7449>
6. Ashurova, S. (2023). SOG'LOM PSIXOLOGIK TURMUSH TARZI TO'G'RISIDAGI TASAVVURLARINING SHAKLLANISHI. Журнал

- Педагогика и психология в современном образовании, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8314>
- 7.Elamanovich, E. O. (2022). SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING THE UPBRINGING OF CHILDREN IN FAMILY RELATIONSHIPS. Science and Innovation, 1(4), 201-205.
- 8.Eshmurodov, O., & Fazliddinova, U. (2023). OILADAGI IJTIMOIIY PSIXOLOGIK MUHITNING BARQARORLIGI TA'MINLASHDA QAYNONA VA KELIN MUNOSABATLARINING O'RNI . Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8259>
- 9.Eshmurodov, O. (2023). OILAVIY MUNOSABATLAR BARQARORLASHSHUVIDA MILLIY QADRIYATLARNING ANAMIYATI. Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8238>
- 10.Eshmurodov, O. (2022). ЎЗБЕК ОИЛАСИ МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ . Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7449>
- 11.Eshmurodov, O. (2022). ҚАЙНОНА ВА КЕЛИН ЎРТАСИДАГИ МУНОСАБАТЛАРНИНГ БОЛАЛАР ТАРБИЯСИГА ТАЪСИРИ . Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7431>
12. Jabborov, X., & Eshmuradov, O. (2023). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИ ИШЛАРИДА МИЛЛИЙ ТАРБИЯ МАСАЛАСИ. Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8394>
- 13.Eshmurodov, O. (2022). ЎЗБЕК ОИЛАСИ МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ . Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7449>
- 14.Ashurova, S. (2023). SOG'LOM PSIXOLOGIK TURMUSH TARZI TO'G'RISIDAGI TASAVVURLARINING SHAKLLANISHI. Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8314>
- 15.Norbosheva, M. (2023). ИГРА КАК СРЕДСТВО ОВЛАДЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА. Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8384>
16. Eshmurodov, O., & Eshboyeva, B. (2023). O'SMIRLIK DAVRIDA JINSIY STERIOTIPLARNING YOSH XUSUSIYATLARI. Журнал Педагогика и психология в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8388>

17. Жабборов Хазрат Хусенович. Миллий тарбиянинг қадимий ва замонавий ижтимоий-психологик омиллари. Таълим ва инновацион тадқиқотлар образoвание и инновационные. Халқаро илмий-методик журнал. ИССЛЕДОВАНИЯ EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH № 9, 2022 сентябр. Б. 270-283
18. Хазрат Хусенович Джабборов Социально-психологические индикаторы национального воспитания. Science and education scientific journal ISSN 2181-0842. Volume 3, Issue 3. March 2022. Page 1082-1089. <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/2883>
19. Kh.Kh. Jabborov. The study of the problem of national education by eastern thinkers. International Journal of Pedagogics (ISSN – 2771-2281) VOLUME 03 ISSUE 02 Pages: 14-20 SJIF IMPACT FACTOR (2021: 5. 705) (2022: 5. 705) (2023: 6. 676) OCLC – 1121105677/ Online Link:- <http://theusajournals.com/index.php/ijp/article/view/765>
20. Botirova Dilafuz Bozorovna International Journal of Mechanical Engineering. ISSN: 0974-5823. Vol. 7 No. 2 February, 2022 –B 1838-1843. <https://www.scopus.com/sourceid/21101016918/>
21. Mardonov, E. (2023). O‘QUVCHILARDA TAFAKKUR XUSUSIYATLARINI RIVOJLANISH JARAYONI . Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8472>
22. Baxtiyorov, R., Botirova, D., & Jo‘rayeva, M. (2023). KICHIK MAKTAB YOSHIDA MULOQOTCHANLIK ORQALI AXLOQIY FAZILATLARNI RIVOJLANTIRISH. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8471>
23. Karimova, M. (2023). QIZLARNING MUHABBAT BORASIDAGI TASAVVURLARINING OILA MUSTAHKAMLIGIGA TA’SIRI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8470>
24. Elamanovich, O. E. (2022, October). OILAVIY MUNOSABATLARDAGI NIZOLARNING KELIB CHIQISH SABABLARI. In Archive of Conferences (pp. 1-7).
25. Elomonovich, E. O. (2022). OILA PSIXOLOGIYASINING NAZARIY ASOSLARI, OILAVIY MUNOSABATLAR PSIXOLOGIYASI. Gospodarka i Innovacje., 20, 49-51.
26. Eshmuradov, O., & Ismoilova, G. (2022). OILAVIY MUNOSABATLARDA BOLALAR TA’RBIYASIGA TA’SIRI ETUVCHI IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLAR. Science and innovation, 1(B4), 201-205.
27. Eshmuradov Olmosbek Elamanovich (2021). OILA BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1 (4), 1318-1323.

- 28.М. А. Тилакова, & О. Э. Эшмурадов (2021). КРЕАТИВ КОБИЛИЯТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ. *Scientific progress*, 1 (6), 143-149.
29. O. Eshmuradov, & G. Ismoilova (2022). OILAVIY MUNOSABATLARDA BOLALAR TA'RBIYASIGA TA'SIRI ETUVCHI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK OMILLAR. *Science and innovation*, 1 (B4), 201-205. doi: 10.5281/zenodo.6902544
- 30.Kamolova, Shirin Usarovna, & Axmedova, Fotima Xurramovna (2022). SOG'LOM SHAXS HAYOTIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O'RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 630-636.
- 31.Norbekova, B. S. (2016). YOSH VA O'TISH DAVRI XUSUSIYATLARINING PEDAGOGIK QAROVSIZ O'SMIRLAR KELIB CHIQUISHIGA TA'SIRI. The edition is included into Russian Science Citation Index., 77.
- 32.Норбекова, Б. 2021. Духовное воспитание - как основа психологического воспитания. *Общество и инновации*. 2, 10/S (ноя. 2021), 105–109. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp105-109>.
- 37.Shavkatovna, N. B. (2022). AXBOROT TEXNOLOGIYALARI BILAN ISHLOVCHI SHAXSLARNING PSIXOLOGIK XOLATINING PATOLOGIYASI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 658-662.
- 33.Norbekova, B. (2022). O'roqboyeva M. Maktabgacha ta'limda psixologik xizmatni tashkil etishning o'ziga xos jihatlari. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari*, 1(1), 481-483.
- 34.Norbekova, B. (2021). Socio-Psychological Characteristics of National Character. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)-Peer Reviewed*, 7(1).
- 35.Норбекова, Б. 2021. Духовное воспитание - как основа психологического воспитания. *Общество и инновации*. 2, 10/S (ноя. 2021), 105–109.
- 36.Норбекова, Б. (2021). Духовно-нравственный образ семьи. *Общество и инновации*, 2(2/S), 123-128.
- 37.NORBEKOVA, B. (2021). Жамият ва инновациялар—Общество и инновации—Society and innovations.
- 43.Норбекова, Б. (2020). МИЛЛИЙ ХАРАКТЕР ШАКЛЛАНИШИНИНГ ИJTIMOIIY-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. *Научно-просветительский журнал "Наставник"*.
38. Yo'ldoshyev, S., & Jo'lmurodov, O. (2023). PSIXOLOGIK SALOMATLIK QADRIYAT SIFATIDA. *Журнал Педагогике и психологии в современном образовании*, 3(3), 3-7. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8481>
- 39.Yo'ldoshyev, S., & Fayzullayeva, M. (2023). STRESSNI KELIB CHIQUISH SABABLARI VA ZAMONAVIY PSIXOLOGIK YECHIMLARI. *Журнал*

- Педагогика и психологии в современном образовании, 3(3), 8-14. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8482>
40. Umarov Baxriddin Mingboyevich, & Norbekova Barno Shavkatovna. (2022). TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA DARS JARAYONINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK MEZONLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 1(1), 276–279. Retrieved from <https://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/71>
41. Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.
42. Мажидов Жасур, & Ҳамдамов Ҳайдарбек. (2022). ШАХСГА СТРУКТУРАВИЙ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Involta Scientific Journal*, 1(7), 138–148. Retrieved from <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/255>
- Majidov, J. (2022, March). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TA'LIMI O'ZLASHTIRISH MUAMMOSINING 43. PEDOGOGIK-PSIXOLOGIK SABABLARI. In *International Virtual Conference on Language and Literature Proceeding* (Vol. 1, No. 1).
44. Majidov, J. B., Sobirov, A. B., Karshiboeva, D. B., & Mamarayimova, R. U. (2022). Factors Of Formation Of The Scientific Worldview Of The Person And Their Interrelation. *PORTA LINGUARUM*, 37, 65-70.
45. Мажидов, Ж. Б. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ШАХСНИ ЎЗИНИ-ЎЗИ ИДРОК ЕТИШИ ЎРТАСИДАГИ БОҒЛИҚЛИК МУАММОЛАРИ. *Ученый XXI века*, (5-2 (86)), 19-24.